

ESCRITS

4

I

L'EMPELT

per Maria Àngels ANGLADA

I

KRK, FINALS DEL SEGLE XIX

Sí, ja ho sé, aquest nom, KRK, és impossible de pronunciar per a nosaltres, que no en sabem treure l'entrellat. Si voleu, doncs, el canviarem per *Veglia*, que és un altre nom de la mateixa illa i no se'ns fa tan costa amunt.

A Veglia, davant de les belles i blanques ribes de Croàcia, una tarda de setembre del 189... Tocs de campana, com un vol de gavines sobre el mar. En el cel claríssim, esbandit per la *hora*, un vent de vegades prou violent, el toc de campanes no arriba a infondre massa tristesa, tot i que és incofusible toc a morts. El cementiri blanc i petit obre el seu clos voltat d'oliveres, i els homes i les dones endolades s'arreceren entre el mur i els xiprers esvelts. Duen a enterrar una àvia molt vella, que fins a darrera hora ha tingut el cap clar i les mans àgils per filar, per conservar les olives, per vigilar els néts. I ara, una setmana justa al llit, i llesta.

I, malgrat que ha mort molt vella i que les campanes no semblin prou tristes, tota l'illa hauria de plorar-la amb ulls vermells i vestits esquinçats, com abans. Els penya-segats ja no seran els mateixos, sense ella, ni ho serà la plata de les oliveres, ni els peixos diferents que bullen a les xarxes en la darrera agonia, ni serà igual l'escassa pluja ni el cop d'ala de cada vent, de cada ocell. Ja només restava ella en tota l'illa i en tot el món, només les seves cordes vocals, la seva llengua, les seves dents, els seus llavis, ara coberts de terra, donaven a l'aire del seu poble, quan parlava amb laconiques frases, els darrers i bellíssims sons d'una llengua ara ja morta per sempre més, definitivament sebollida amb ella, en el mateix silenci que no serà trencat. Els seus fills encara l'entenien, però ja no li contestaven amb els seus mots. Ara, pastura de la mort, ella i la llengua dàlmata, enterrats prop del mar que ha perdut un nom, que ha perdut milers de noms, mentre el vent comença d'escombrar les primeres fulles de la tardor. Però els arbres tornaran a rebrotar, i no ho faran les paraules.

II

HOLANDA, PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XXI

Les maletes eren ja tancades. Una cartera de mà ofería encara lloc per servir-hi, a darrera hora, algun estri que semblés indispensable. S'havia acomiadat ja d'Amèlia: Ernst Heyltjes encara se la imaginava mentre recollia els darrers papers, la màquina de retratar, els documents personals —caminant sota els arbres del carrer lluent de pluja, adreçant-li un últim adéu amb la mà fina i llarga. Li havia promès, i de segur que ho compliria, que cada setmana aniria a l'apartament, en l'edifici voltat de jardins on vivien els professors de la Universitat, per passar l'aspirador i regar-li les plantes. Sí, havia volgut conservar els testos de flors que tant havia estimat la Margherita, la seva dona. La punyida era ja més feble, però el seu nom encara una fulla esmolada quan el pronunciava o el pensava... una mort tan prematura, tan inesperada, justament ara que els accidents de tràfic havien davallat fins a límits tan baixos, gràcies a les mesures de seguretat cada cop més eficaces i a l'ús de cotxes elèctrics dins les ciutats.

I una mort —pensava també— tan innecessària. ¿Per què s'havia entestat a anar a buscar la seva amiga en el cotxe, si ella s'hauria pogut espavilar a venir en el tren? Hi havia gel a les carreteres, ho havien advertit. Margeritha, però, se n'havia rigut amb la seva rialla fresca, segura; de vegades l'Ernst rumiava que la seva excessiva bellesa li feia creure que era invulnerable, com si fos una cuirassa contra el feto o la dissort... La cuirassa havia restat esquinçada, trossejada i plena de flors de sang; el somriure resplendent, una màscara de sorpresa i de mort. Valia més no pensar-hi; havia après, després de dos anys, a dirigir el pensament, com el timó d'una barca, cap a d'altres camins d'onades, cap a un altre canal.

Valia més centrar-se altra vegada en el programa que volia dur a terme aquell any, el programa que començava justament avui i l'inici del seu any de festa a la universitat, l'any sabàtic per a escriure, viatjar i investigar; el costum s'havia estès, des dels Estats Units a tota Europa, llevat de Turquia i la Península Ibèrica... No havia volgut dir a ningú els seus plans exactes, ni a l'Amèlia, la seva amiga d'ençà d'unes setmanes. Si hem de dir la veritat, el professor de filologia Ernst Heyltjes estava —amoïnat? atabalat?—; aquests mots són potser massa forts si ens cal jutjar per l'aparença freda i tranquil·la del seu rostre. Però altres camins de coneixement revelen que el filòleg holandès —un dels més famosos, per cert, de la seva jove generació— era home capaç d'apassionaments profunds i incomprensibles per a molts dels seus coneguts. Direm que estava, doncs, lleugerament preocupat, i que les circumstàncies ho justificaven. Era, si més no, inquietant, allò que passava d'ençà d'alguns anys: misterioses i mai més no esbrinades desaparicions de lingüistes.

Era inútil voler-ho tapar amb un vel de silenci: Migliorini, Westman, Meier, Wagner, Grassi, s'havien fet fonedissos sense deixar rastre, i encara m'oblido d'uns quants: la sofisticadíssima *europol* no els havia pas pogut trobar ni tan sols havia escatit on s'havia perdut la seva petja. Ell, que els havia tractat en congressos, que s'hi havia comunicat sovint per telèfon visual i que hi havia combatut en polèmiques erudites, sabia que una coincidència força estranya es donava en gairebé tots els casos: tres havien desaparegut justament quan gaudien del seu any sabàtic, i en el transcurs d'un viatge a França o més al Sud. Dos d'altres s'havien esvanit mentre feien vacances.

(Haig de dir, per als lectors del segle XX, que les vacances no eren/seran totes a l'estiu, sinó que es repartien/repartiran en tres etapes de deu dies i una de trenta dies a través de tot l'any)

— Es pot entrar?

— Endavant!

Naturalment, era el degà de la Facultat que venia a acomiadar-lo i a desitjar-li un bon viatge; havia dit vagament que se n'anava a l'antiga Provença. També Frieda, una de les seves alumnes predilectes i que de primer s'havia ofert a acompanyar-lo, l'abraçà afectuosament i li recomanà molta prudència. El seu bes, fred encara que amical, li desvetllà l'enyorament dels llavis sensualíssims de Margeritha, per un moment. No, no havia consentit que ningú l'acompanyés en el seu viatge. Si li havia de passar alguna cosa, que li passés només a ell, es deia. No tenia fills que en poguessin patir, perquè amb la seva dona havien volgut fruit d'un parell d'anys de tranquil·la convivència abans de pensar en infants. Eren encara joves, sobretot ella, i, a més a més, el govern holandès després del segon fill augmentava els impostos d'una manera alarmant; havien decidit, doncs, que ja tenien temps, *temps*, la més enganyadora, la més traïdora de les paraules...

Paraules, mots: aquesta era l'autèntica passió d'Ernst; no compartia les afeccions ni els lleures ben vistos i estimulats per les omnipotents multinacionals: ni els adreçats a la possessió de diners i propietats, ni els que exigien despeses continuades, com la navegació, les innombrables màquines electròniques per jugar en solitari a escacs, dames, a fer cine, a comunicar-se de lluny veient els rostres de qualsevol persona. Tot això el deixava fred. Els seus ulls, d'un blau-verd gairebé marí, s'animaven en contacte amb la veu humana escoltada de prop, i també amb els mots de llengües remotes, vives o mortes, amb els poemes d'autors que ja poques persones coneixien:

«Qui em tornarà lo temps de ma dolor
e em furtarà la mia llibertat?»

Li sabia un greu, es dolia profundament que, així com abans dels darrers anys —en feia ja uns quants que s'havia prohibit la cacera— havien desaparegut cada mes espècies animals, també haguessin mort tantes llengües a la vella Europa. Ara hom hi volia posar remei, però per a algunes ja fóra massa tard.

Com salvar, pensava l'Ernst, mentre el seu front ample s'arrugava i tot passant-se la mà pels cabells de blat madur, com fer reviure les llengües condemnades? L'anglès s'havia imposat en moltes nacions i en d'altres havia esquitxat amb els seus mots curts, gairebé sense flexió, tots els idiomes. Les llengües que s'expandien en un estat prou gran havien resistit; de les de la seva especialitat, però, de les velles filles del llatí, només el francès, el portuguès, el castellà i l'italià tenien una relativa salut, farcides ja de paraules angleses. El rètic, tot i els esforços del govern suís, havia mort definitivament feia anys; el sard i el provençal el seguiren aviat. El rus esbandí, feia poc, el romanès. El català havia resistit amb un esforç immens —era la seva llengua predilecta— però el cop d'estat de finals del segle XX semblava que finalment havia reeixit a anorrear-lo.

El professor Heyltjes tenia una mena de servei d'espionatge particular que l'informava de l'estat de les parles en cada país. Havia aconseguit de gravar unes cintes amb un sistema altament perfeccionat, que es conservarien sempre —li havien dit— o, pel cap baix, durant uns quants segles, i serien un testimoni d'aquelles bellíssimes

llengües que anaven morint com flors colltorçades. Ara, potser —ho esperava— la situació de totes les parles sobrevivents a Europa s'estabilitzaria; després de l'onada de signe reaccionari havia vingut el moviment invers, les darreres dictadures trontollaven i començaven de rentar-se la cara apressadament. Havia renascut una literatura i un art d'una força meravellosa a Ucraïna i Gal·les —ara independents— i altra vegada a Grècia... Però *el seu* català, es temia, en aquells moments deixava d'existir. Tenia un secret molt ben guardat: l'havien avisat que començava a tenir tropells de salut el darrer parlant que ell coneixia, el pastor Jordi, de la Terra Alta. Feia anys que no l'havia vist, però sovint sentia la seva veu, una veu forta i avellutada, càlida, més aviat baixa, amb unes vocals meravelloses i uns finals de mot rotunds; en tenia pilots de cintes gravades i les posava vingués a tomb o no. Cap música no li semblava comparable al so de les antigues paraules que eren, ara, en perill de morir-se.

Per això havia decidit de veure en Jordi durant el seu any sabàtic; confiava poder recollir dels seus llavis, que el cerç de l'hivern tallava, tots els mots que encara li mancaven. Ho hauria de fer en secret; el govern central, però, donava ja el català per esbandit de la faç de la terra i ja no dedicava, de temps ençà, esment a la seva repressió; durant anys i panys s'havien perseguit, empresonat, mort, els parlants obstinats. En altres casos, tècniques de rentat de cervell, individuals i col·lectives, esporàdiques i continuades, havien estat emprades amb eficàcia. Els llibres clàssics, aquest cop, no pas cremats, sinó amuntegats en magatzems de museus només accessibles a algun estudiós estranger, per guardar una aparença de cultura. Tots els altres, i amb ells els discos, les cintes i els films, destruïts. S'havia tolerat només, com un record llunyà i erudit, la pervivència dels noms de lloc, considerada inofensiva i pintoresca. El Principat d'Andorra, últim refugi muntanyenc de la llengua, després d'una independència mil·lenària havia esdevingut una mena de colònia americana en descobrir-s'hi riquíssimes mines d'urani; ja només s'hi parlava l'anglès.

Aquesta és la situació quan Ernst Heyltjes, un matí de començaments de juny, emprèn el seu viatge cap al sud, lentament, per carreteres petites, perquè té tot un any per a ell, deturant-se als pobles on l'atreu un vell campanar de color de mel, un museu poc conegut, una mena de parlar no tan contaminada com a les grans ciutats, o simplement la crida verda d'uns roures o d'uns pollancre. No ha dit pas a ningú cap a on anava: gall que fa renou li estrenyen el coll. La jugada ja és feta. Espero que no desapareixerà, com engolit en un pou d'oblit i de misteri, tal com s'han esvanit els seus savis col·legues. Perquè, si se m'esfuma així, ja em direu com m'ho farà sense personatge!

III

CATALUNYA, PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XXI

L'Ernst rebutjà tots els serveis d'helicòpter que, des de la frontera amb l'Estat francès, l'haurien dut massa de pressa cap al terme del seu viatge: si més no, hi hauria pogut viatjar fins a Tarragona, Reus, o fins i tot a l'Hospitalet de l'Infant, on funcionaven tres centrals nuclears, encara. La d'Ascó s'havia hagut d'abandonar després dels febles però ja innegables i inamagables moviments sísmics d'aquella contrada. El savi holandès s'estimà més continuar el seu viatge amb el ràpid cotxe, de la petita mida standard imposada al seu país; sense apressar-se, però també sense

torbar-se excessivament, arribà al migdia a Cambrils. Ja hi havia força visitants, gràcies a l'escalonament de les vacances. S'hi va permetre el luxe d'un àpat de peix, tot i sabent que s'exposava a la contaminació, impossible encara d'evitar, de les deixalles de mercuri a tota la Mediterrània; una flor no fa estiu, es digué.

Acabat el seu cafè, enfilà la carretera, per cert en molt mal estat, sense fer-hi escarafalls; ja s'acostava a la Terra Alta, començava d'apropar-s'hi a través dels revolts suaus però sovintejats que el menaven cap a Tivissa. Tota aquesta comarca romanica, com al segle passat, bon xic deixada de banda per l'administració de la dictadura agonitzant. La gent, però, continuava treballant la terra aferrissadament, amb petits tractors cada vegada més envellits. No es veia ni un camp erm: els avellaners, els ametllers, les vinyes i fins i tot les oliveres es dreçaven en un ordre antic i fruitós. El professor conduïa a poc a poc i de vegades es deturava a fotografiar una filera de vinyes vora una paret de pedra seca, o la claror de plata de l'aire entre les oliveres; o bé es parava a comprar una bossa d'avellanes, un gerro de vidre ple de rossa mel, una ampolla de vi clar i transparent, o vermell com un capvespre.

Anava més enllà, però: volia arribar aquell mateix dia fins a Horta de Sant Joan. Sovint havia trobat, al començament del seu viatge, controls policíacs, que contrastaven per la riquesa dels seus mitjans amb la pobresa de molts pobles que travessava. Enrera havia quedat ja Corbera, amb els xiulets quasi humans dels estornells entre els teulats de l'església enrunada i del barri vell, enfilat, on s'aplegaven en estols giradissos. Endarrera també, l'aigua profunda i verdosa de l'Ebre, l'antiga Gandesa, rica en vi, la pedra daurada de Calaceit. Havia arribat, desviant-se un xic, al menut poble d'Arnes i va voler acostar-se a la muntanya, tot i que les ombres començaven d'allargar-se i el blau del cel lentament s'agrisava i s'encenia.

Una altra vegada? Fins i tot ací dalt se'ls havia de trobar? S'anava a treure el passaport europeu, sorprès per l'uniforme diferent i més aviat no gaire nou d'aquells policies. ¿On tenien, a més a més, el seu cotxe, equipat amb telèfon, ràdio, radar i no sé quantes eines més? Devien tenir una caserna a prop, segurament, i potser es limitaven a patrullar pels seus voltants.

Un dels policies s'acostà per examinar els seus documents, i en el mateix moment que l'Ernst acabava d'obrir la finestreta -que havia deixat només mig oberta, perquè començava de refrescar—li arribà un «clic» dèbil però incofusible: ja no hi era a temps—ho pensà, en un segon— es tractava d'uns atracadors; l'olor àcida d'un spray encara la detectà el seu olfacte, i ja cap altre sentit no pogué captar res més. Sense sofriment, com quan es cau en un son profund des de les darreres i ja mig esborrades imatges canviants, s'enfonsà en el pou de la inconsciència.

.....

— Professor, es troba ja més bé?

«Ara estic somiant, i és tanta la meva obsessió que fins i tot somnio en català i sento una veu de noia que el parla. Però, i aquestes mans suaus que em freguen els polsos, també les somnio? El que em passa és que no puc obrir els ulls, em pesen massa».

Un esforç, però, i els ulls clars s'obriren i es tornaren a aclucar com esverats. «Ara sí que l'he feta bona i tinc al·lucinacions i tot». Era obstinat, però, i tornà a obrir els ulls, demanant-se on devia ser.

— Professor, perdoni'ns, perdoni'ns. Es troba entre amics, però no podíem saber si s'avindria a venir amb nosaltres i és més segur fins i tot per a vostè que no conegui el camí fins aquí. Som amics per a vostè, de debò. Li explicarem tot i esperem que no ens tindrà rancúnia per aquest brusc segrestament.

Potser us costarà de creure-ho, però és ben cert: el lingüista no se sorprengué del sentit dels mots i s'oblidà completament de la seva situació i de l'atac que havia sofert. Tota la seva ment es concentrà només en un punt; en la música de les paraules que li arribaven ja distintes, rotundes:

— Que bé que parles!— va respondre.

El noi que havia enraonat i un parell de noies que eren al seu costat, esclafiren a riure joiosament, com si s'haguessin deslliurat d'un fardell pesat. Li van servir una tassa de te ben fort, i el professor es redreçà, refet, en el vell escó ple de coixins on l'havien estès.

— Bé —continuà— espero que em direu qui sou, i com és que parleu una llengua desapareguda.

A poc a poc, anà resseguint l'habitació amb els ulls, sense parar d'escoltar els comentaris d'aquells estranys joves. Li semblà que era en una vella masia: hi havia una llar de foc, unes quantes cadires de balca i una llarguíssima taula de bona fusta plena d'aparells prou coneguts: gravadores, cassettes, màquines d'escriure. La sala era molt gran i diverses portes devien donar a d'altres habitacions: sentia veus clares d'infants, d'homes i dones; i una, de més insistent, que —ara ho distingia clarament— recitava poemes, l'un darrera l'altre. Aquella veu, la coneixia... Qui era? *Féu un esforç de memòria, però hi renuncià, encara es trobava feble. Reposà el cap en un coixí i aclucà els ulls un moment:*

«No hi havia a València dos amants com nosaltres.
Feroçment ens amàvem des del matí a la nit»

Tothom havia callat, i

«De sobte encara em pren aquell vent o l'amor
i rodolem per terra entre abraços i besos»

La veu callà uns instants: se sentiren uns passos, es tancà una de les portes. Només li arribava un brogit somort i un soroll com de màquina d'escriure. Quatre o cinc infants, rossos com un fil d'or, per cert, entraren a la sala i van saltar a la falda de les noies, i tots enraonaven en català. A poc a poc s'aclarien les coses per l'Ernst: es trobava, era ben evident, entre un nucli de resistents. Sí, li ho confirmà en Francesc, el noi que si li havia adreçat primer; era un secret molt ben amagat, li havien obert una de les esclotxes a ell perquè coneixien la seva simpatia, s'havien informat de la seva passió per la llengua catalana, i, sobretot, perquè el necessitaven.

— No seràs pas el primer d'unir-te amb nosaltres; esperem que ja no te'n voldràs anar del nostre costat. Has sentit la veu que recitava un poema de Vicent Andrés Estellés? No l'has coneguda?

El tractaven de tu, i se n'alegrà. En Francesc cridà:

— Dàrie, vingui a saludar el seu col·lega!

La capacitat de sorpresa de l'astorat Ernst era ja com un globus massa inflat.

Tenia davant seu l'insigne lingüista romanès, bon xic més gran que ell, especialista en poesia catalana del segle XX. Tot d'un cop se li féu clar l'enigma dels filòlegs desapareguts: reponent a una pregunta gairebé innecessària, en Dàrie li contà com s'havien anat identificant amb la lluita dels resistents catalans i s'esforçaven junts per salvar la llengua i multiplicar-ne els parlants: a tot arreu n'hi havia nuclis, a les muntanyes, disseminats per les grans ciutats, escampats entre els pobles, a les valls, a la vora de la mar. Ho reconstruïen tot, i a bon ritme; ells eren del front cultural, refeien i escampaven arreu en cintes gravades, microfilms i edicions de mida petita tots els llibres que havien estat destruïts, i ho aconseguïen amb l'ajuda dels especialistes estrangers; els del país havien estat, anys enrera, les primeres víctimes de la repressió.

— Però no et pensis que només els ajudo amb els meus coneixements. T'erraries de mig a mig.

— Doncs com ho fas?

— Per exemple, ja tinc tres fills nascuts aquí!

Vet ací —pensà l'Ernst— d'on han sortit aquests xiquets tan rossos: deuen ser fills dels meus col·legues d'Alemanya, de Suècia, d'Àustria.

— I Bestman, Meier, Wagner...?

Més que no pas una pregunta era gairebé una afirmació, que no necessitava res més que un parpelleig i un somriure per ser confirmada. Sí, tots eren al seu costat, en altres nuclis, al Montseny, vora el Montsant, prop dels Pirineus; d'altres encara, a la Safor, a Mallorca...

— Coneixeu, potser en Jordi, el pastor?

— Ja ho crec, és un dels nostres amics més fidels. I té una gran virtut: el silenci, quan cal. Vam començar, fa anys, justament aquí perquè la repressió s'havia oblidat, durant força temps, dels pobles de la franja de Ponent i s'hi conservà la llengua... Ara, però, és hora que tots sopem, deus estar ben defallit.

Ara que hi pensava, sí, tenia gana, malgrat el viatge, l'esverament i tantes sorpreses plegades. Els seus nous coneguts van enretirar les màquines de la taula, hi posaren, com en els vells temps, unes estovalles llargues i blanques. Eren una colla: en Dàrie, en Francesc, la Clara i la Joana, l'Emili i en Guerau, quatre infants, i encara entrà una altra noia que, com va saber aviat, era especialista en fonètica i entesa en fotografia, cinema i altres envitricolls; tenia una boca preciosa, que pronunciava els mots lentament, diferent dels altres de la colla, amb unes vocals tancades que eren com un violoncel per a l'orella de l'Ernst. Reia sovint i aleshores els ulls foscos s'omplien, semblava, d'esquitxos d'or, mentre els cabells llargs i fins es sacsejaven al voltant d'un rostre irregular i graciós, de pòmuls un xic sortits i ulls més aviat d'ametlla.

Alicia —així es deia la noia— es va asseure al seu costat i no el deixava de petja, omplint-li el plat una i altra vegada; tot ho trobà bo, l'amanida d'escarola i ceba tendra —tot i no estar avesat a l'oli d'oliva— les costelletes de xai, tendríssimes, les torrades que havien fet a la llar, ja que la frescor del vespre encara ho consentia, sucades amb tomàtec, la llet amb mel i els albercocs. Els infants foren enviats al llit ben aviat, i els grans restaren llevats una estona més, picant nous, ametlles, avellanes, panses i figues seques: nyoca, en deia l'Alicia. Ho acompanyaven amb algut got

Amelior

de gamatxa, tot parlant en veu baixa, per no desvetllar els nens. La conversa era lleugera, alternada amb moments de silenci; tots es mostraven plens d'atencions per a l'holandès, i una i una altra vegada li van demanar si ja els havia perdonat. Després d'haver-los assegurat unes vuit vegades que sí, semblaren finalment satisfets, i en Francesc, que semblava el que tallava el bacallà, va dir-li que havia d'anar a reposar i dormir.

— Demà començaràs de treballar, li assegurà.

— Abans m'agradaria de saber una altra cosa

— Diques, home.

— Quina cobertura teniu? Per qui us feu passar?

— Demà, demà... ara seria massa llarg de contar.

— Sí, Ernst —la veu candenciosa de l'Àlicia li demanava també— Ara vine, t'acompanyaré dalt, a la teva alcova.

Van pujar una escala curta i ampla, de graons de pedra, i es trobà en una altra sala, més petita que la de baix, on s'obrien quatre portes. Àlicia n'obrí una i es trobà en una habitació que donava cap a unes muntanyes ja gairebé negres, que no reconegué. Era guarnida a l'antiga, amb una calaixera panxuda, un armari de fusta de roure, un gran llit de matrimoni cap on anaren els seus ulls: realment, estava mort de son.

Àlicia s'havia esmunyit, sense soroll, cap a fora, i ell es despullà com un llamp i s'estirà entre els llençols flairosos d'espígol. Tantes coses que li havien passat i no va tenir temps de fer-ne desfilar cap per la pantalla fidel de la seva memòria. La son li cloguè els ulls com un pes, una son com d'infant. Algú —li semblà, ja mig adormit— tancava el balcó i els grans finestrons; no sentí ja res més, ni els grills de fora, ni el crit de la xibeca a la teulada, ni la conversa que continuava amb poc brogit, a la gran cuina de baix. Dues o tres vegades, a la nit, es mig despertà i li feia la impressió que tenia algú al costat, però ni arribà cap sensació ben conscient fins a la seva ment, es deturà en el tacte d'alguna cosa suau i olorosa —seda? cabells?— i morí entre els dits i el braç.

El sol llepava la gira blanca del llençol, li feia pessigolles als ulls aclucats: ràpida com un cop de vent —es digué— havia passat la nit, la més curta de la seva vida. Tot seguit recordà on era, ara sense esforç ni cap recança, mirà amb complaença la fusta fosca del llit, els cairats del sostre, tot coses noves per a ell després de molts anys. Ara, però, n'estava segur: el llit, al seu costat, presentava també un clot, el rastre clar d'un cos humà que hi havia dormit. Sentí una veu:

— A l'altra porta trobaràs una dutxa que hem arreglat.

En tornar-ne, amb un barnús net que hi trobà, sentí soroll al balcó:

— Àlicia?

Ella entrà des de fora, voltada de claror, assolellada, rient:

— Sí, he dormit amb tu, no tenim pas tants llits. Però no t'he pas violat —esclatà a riure—.

— Torna't a ficar al llit, avui t'hi duré l'esmorzar, només avui. Reposa una mica més encara.

Ja no el sorprenia res, i s'abaltí altre cop en una mandra deliciosa i puntejada de fragments de record, com tires desenganxades.

- És llet de cabra, de tota confiança. I a veure si t'agrada el meu cafè.
- M'agrada molt, però saps allò que m'agrada més de tu?
- Em diuen que no tinc pas els ulls ben ensopits.
- I tenen raó. Però jo m'estimo més... les teves vocals i tota la teva veu.
- Es pot entrar?

Sense esperar resposta entrà la Clara.

- Vinc a veure com està el nostre convidat.

Es va treure un estetoscopi de la butxaca de la bata blanca, l'escoltà molt atentament, li va prendre el pols, la pressió:

— Tot va molt bé, ja et pots llevar quan vulguis. T'haig de dir que ja t'havia examinat ahir i que abans d'aturar-te un xic violentment ja ens havíem informat de les teves condicions de salut; no volíem pas fer-te cap mal, nosaltres. I, si tens cap problema, ja ho saps, jo sóc la doctora d'aquesta casa... i de moltes d'altres —acabà rient, tot sortint.

— I ara —digué l'Alicia— escolta'm bé i després pregunta'm totes les coses que vulguis. Tot i les aparences, no volem que et sentis forçat de cap manera, ni lligat involuntàriament amb nosaltres. Et tenim, ara, confiança: si te'n volies anar, només t'hauries de deixar posar una bena als ulls fins al poble —en som un xic lluny— perquè val més, per a tu i per a nosaltres, que no sàpigues on som, mai es pot saber què pot passar encara amb la policia. Però tots desitgem que et quedis...

L'Ernst, que mentrestant s'havia vestit tranquil·lament, es dedicà uns moment a fumar la seva pipa —les cigarretes feia temps que eren prohibides— en un silenci meditatiu.

- En quines condicions em quedaria amb vosaltres?

— Molt senzilles: viuries amb el nostre grup, aquí. No convé que et deixis veure defora, vull dir en els pobles, però tenim uns voltants quietes i molt bonics per caminar. Naturalment, et pagariem un sou per la teva feina, encara que mai no es podria comparar, ho sabem prou, al que reps en el teu país.

- I en quins àmbits concrets voldríeu que us ajudés?

— En les teves dues especialitats, justament: la dialectologia i la poesia popular... d'aquest darrer camp ho hem perdut gairebé tot. Vine

Obrí una porta, amagada darrera la gran calaixera; la porta era molt baixa:

- Para esment, no et donis un cop al front.

Entraren en una habitació petita, però ben aprofitada, plena d'aparells i prestatges:

— Treballem aquí, si hi estàs d'acord. No se sent soroll; disposem d'una gravadora múltiple i d'una petita màquina que imprimeix directament i redueix a microfilms tots els documents que ens interessin.

- I com els escampeu, després? Ho trobo força perillós.
- Tenim molts camins, mai no ho fem nosaltres directament. Mai no ens han

interceptat cap document; pugem dalt, i t'ensenyaré alguns dels nostres col·laboradors.

A dalt de les golfes, s'hi obria un terrat o més ben dit una galeria coberta, amb porxos, i una petita escala donava a un colomar.

— Ho veus? Són molt ben ensenyats i d'una raça extraordinària.

Els cridava pel nom i venien a posar-se a la seva ma, manyacs.

— Ja tenen ganes de volar. Són uns aliats segurs i ràpids. Ara, si vols, t'ensenyaré la resta de la casa i els voltants.

— Bon dia, Ernst.

Els companys que eren a baix els saludaren i Alicia l'acompanyà fins a l'eixida, silenciosa. Hi havia un hort, un clos amb uns quants arbres i mates de fonoll; començava tot seguit la vinya, no gaire gran. Uns mots molt antics van venir als llavis del professor, mentre mirava la seva companya:

«Entre la vinya e el fenollar
amor me pres.»

Ja s'havia decidit, tot i que no ho manifestà a l'acte a la seva acompanyant, continuaren caminant, ara sota unes oliveres, conreades com un jardí.

— Alicia?

— Sí?

— Corregeix-me si m'equivoco. La Clara i la Joana són de Barcelona o els seus voltants, en Francesc i en Guerau de per aquí mateix. L'Emili no pot ser de gaire lluny, tampoc... Tu, en canvi, deus ser de Ripoll o potser, de Vic.

— Veig que encara ets més bo que no ens havien dit! Ho has encertat de ple, només que l'Emili, exactament, és de Favara. Jo vaig nèixer a Ripoll, però la meva mare és de Vic.

— Digues unes quantes paraules que t'agradin; vull tornar a sentir les teves vocals...

— Alosa, préssec... roses, celístia, antosta.

— Aquesta tarda començarem a treballar junts, doncs... no et vull donar encara una resposta definitiva, potser em quedaré una temporada llarga. Ara, informa'm qui sou tota la colla i per qui us feu passar.

— Ja coneixes la Clara, que és metgessa, i en Francesc, que és el nostre cap i l'enllaç amb els fronts de lluita i de suport logístic. En Dàrie, ja saps qui és. L'Emili és agricultor i en Guerau tècnic en electrònica, redactor de textos científics, mecànic i tot el que convé. L'altra companya, la Joana, és pedagoga i s'ocupa sobretot de la mainada; escriu llibres de contes, col·laboradora en els fils per a videocassette, i té una altra qualitat, com l'Emili: fa una cuina excel·lent!. Nosaltres, llevat d'en Guerau i en Francesc, passem per una colla de barcelonins de les moltes que se n'han anat a viure a fora i a fer de pagesos. Després de les darreres epidèmies de malalties bronco-pulmonars, Barcelona ha perdut gairebé una tercera part dels seus habitants. Ens tenen per un xic excèntrics i completament inofensius, ara la policia ja no controla res per aquí ni s'acosta mai. El nostre grup gairebé s'autobasta; som apicultors —li assenyalà molts bucs, un xic llunyans— i conreadors d'oliveres i

ametllers. Venem la mel molt cara! Ara tothom se l'estima més que el sucre. També tenim unes quantes cabres, per a la llet.

Tomaren lentament cap a la casa, on tothom estava escampat fent la seva feina, i havent dinat l'Ernst començà a treballar amb l'Àlicia. Refeïen les velles cançons, les perdudes, sovint lletra i música:

«Ocell de dues deveses
bé pots viure regalat;
fadri que en festeja dues,
no us fieu de sa bondat...»

Han passat... quants dies? L'Ernst gairebé no s'adona del trancurs del temps, reconciliat amb un ritme antic que li sembla haver retrobat. Les cançons i els textos s'escampen i tornen amb alada seguretat, els grups són cada cop més nombrosos. Tothom sembla que tàcitament està convençut que el professor holandès és ja un dels seus. L'Ernst coneix cada camp, cada turó i les gran muntanyes que eren negres la primera nit; cada setmana, el dia que li toca festa, hi pugen amb l'Àlicia: els Ports de Beseit ja no són per a ell només una carena dura, blavissa i llunyana... Un altra coneixement, més pròxim i ric, li ha estat atorgat, des d'una de les primeres tardes que interromperen bruscament la feina, amb l'Àlicia:

«L'un al costat de l'altre, i completament nus
i per damunt nosaltres, tot el cel, al crepuscle,
la gràcia dels coloms que sàviament volaven»

Sí, ressegueix unes menudes i blanques carenes, amb la seva vall fosca a migdia i tendres camins, en les nits quietes i curtes d'aquell estiu. Tota la seva vida d'abans és ja un punt de referència llunyà, emboirat.

Una nit sortiren a passeig, quan ja l'estiu decantava, entre la vinya i el fenollar i, com que hi havia lluna plena, s'enfilaren a un dels turons més propers a la casa. Des de dalt, es veïen molts petits llums, ran de la terra, com si fos un prat esquitxat de lluernes.

— Veus? —li va dir l'Àlicia— m'agrada de pensar que molts d'aquests petits llums assenyalen cases com les nostres.

— Quants sou, Àlicia? Vull dir: quants som?

— «Molts més dels que ells creuen i volen»; ara, ja, milers i milers. I, sobretot, milers i milers d'infants.

— Hem rebut bones notícies —continuà— la pressió exterior que rep el govern central és molt forta i s'està preparant un canvi. Ho tenia tot a punt per sortir a la llum del dia quan calgui, i per ajudar que aquest moment no tardí massa.

Referen a poc a poc el camí fins a la vella casa, plens d'esperança.

Pujaren sense fer soroll per no desvetllar els menuts que dormien amb la Clara i la Joana. D'ací uns mesos —pensà el professor amb silenciosa satisfacció— també dormiria el seu infant entre aquelles parets acollidores i mudes, sota el colomar i les altres estrelles. També per a ell havia ajudat a salvar les paraules, perquè no és amb sal ni en vitrines que cal guardar-les, sinó en els llavis dels fills. Dels infants que

petjarien aquella terra d'on ell no es mouria mai —decidí, ja definitivament, mentre mirava el rostre adormit de l'Alicia i l'inici de corba, només visible per al seu desig, del seu cos—.

Alt Empordà
Novembre del 1980